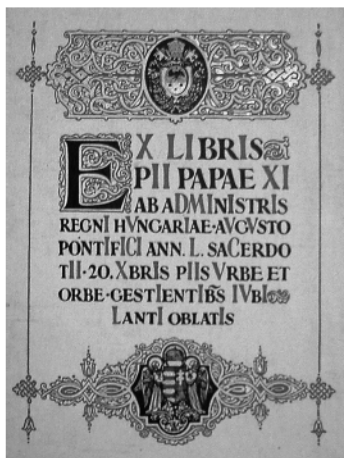

MAGYAR KÖNYVAJÁNDÉK A KÖNYVTÁROS PÁPÁNAK, XI. PIUSZNAK

XI. Piusz pápa (1922–1939) aranymiséjét, azaz ötven esztendőös áldozópapi jubileumát 1929. december 20-án tartotta meg.¹ Az egész világ által ünnepeelt, akkor 72 éves pápának a magyar kormány, Klebelsberg Kuno gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter javaslatára, egy speciális magyar könyvgyűjteményt ajándékozott. A több száz díszkötésbe burkolt könyvet 1929. december 17-én, Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás (1927–1945) és az általa vezetett zárandokcsapat jelenlétében, Barcza György (1888–1961) vatikáni magyar követ adta át az ünnepeelt egyházfőnek. Az ajándék rendkívül stílusos volt, hiszen a filológus képzettségű XI. Piusz, azaz Achille Ratti, pappá szentelését követően, egészen 1919-ig, a milánói Ambrosianumban, majd a Vatikáni Könyvtárban paleográfusként és levéltárosként dolgozott. A majdani pápát, éppen száz esztendeje, 1913. január 11-én, a Budapesti Philológiai Társaság (1874–1948) tiszteleti tagjává választotta.² Ebben a magyar könyvtörténet számára is különleges ajándékozásban meghatározó szerepe volt a 125 éve született, s éppen ötven esztendeje elhunyt Pasteiner Ivánnak (Budapest, 1887. május 16. – Graz, 1962. február 16.), az Egyetemi Könyvtár egykori igazgatójának.³

- 1 BALANYI György, *XI. Pius pápa*, *Katholikus Szemle*, 43(1929), 865-884; *Krónikás, XI. Pius aranymiséje*, *Pásztortűz*, 1929/25–26, 601-602; LUTTOR Ferenc, *XI. Pius pápa uralkodása*, *Katholikus Szemle*, 53(1939), 131-143.
- 2 *A közgyűlés jegyzőkönyve*, *Egyetemes Philológiai Közlöny*, 38(1913), 138. A tiszteleti tagok között: Ratti Achille, a vatikáni könyvtár alpraefektusa.
- 3 KAKASY Judit, *A Könyvtár a két világháború között: Pasteriner Iván és az Egyetemi Könyvtár*. = *Az Egyetemi Könyvtár egy évszázada 1874–1980*, szerk. SZÖGI László, ELTE Egyetemi Könyvtár, Bp., 2008, 133–182.

Egy korabeli újságban, a *Magyarság Képes Mellékletében*, fénykép jelent meg az Egyetemi Könyvtár polcain sorakozó, már az átadásra előkészített, díszkötéses könyvek előtt álló Pasteiner Ivánról és Serédi Jusztinián hercegprímásról.⁴ Ugyanekkor az igazgató, a maga szerepét elleplezve, egy P.-szignójú tudósítást írt az eseményről a *Magyar Könyvszemlében*.⁵

A pápának küldött magyar ajándékról a későbbiekben csak ritkán esett szó. A *Vigilia* 1965-ös évfolyamában Tombor Tibor (1909–2000), az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője írt röviden róla.⁶ 2006-ban pedig a *Magyar Katolikus Lexikon* egyik címszava érintőlegesen ismertette a hajdani jeles eseményt.⁷

Jómagam a könyvajándék diplomáciai hátterét, szakmai előkészítését, az átadás körülményeit, valamint további sorsát levéltári kutatással igyekeztem feltárni. Számos érdekes dokumentum maradt fenn a Magyar Országos Levéltárban, mégpedig a Gyűjteményegyetem alá rendelt Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ iratanyagában, illetve a Külügyminisztérium vatikáni-magyar jelentéseiben. Piusz egyébként a becses ajándékra ugyancsak ajándékkal válaszolt, mégpedig a közép- és újkori pápaság történetének egy sor latin nyelvű dokumentumát tartalmazó *Pontificium Romanorum diplomata papyracea* összefoglaló című hasonmás kiadvánnyal.⁸ A magyar kormánynek címzett dokumentum, végül a kultuszminiszter döntése következményeként, a budapesti Tudományegyetem oklevéltani tanszékéhez került.

A könyvajándék gondolatát a római Magyar Akadémia első titkára, Tóth László (1895–1958) történész vetette fel Pasteiner Ivánnak küldött, 1928. október 5-én kelt levelében. A javaslatot a Magyarország külföldi megítélését is figyelembe vevő Klebelsberg Kuno kultuszminiszter karolta fel, s a végrehajtást a Pasteiner Iván által irányított Bibliográfiai Központra bízta.⁹ A néhai igazgató rekordidő, nem egészen két hónap alatt ál-

4 A *Magyarság Képes Melléklete*, 1929, december 15, 3., 3. sz. melléklet

5 P[ASTEINER Iván], *A magyar kormány könyvajándéka XI. Pius pápának. (Egy hasonmással)*, Magyar Könyvszemle, 1929, 232-235.

6 TOMBOR Tibor, *Magyar emlékek a vatikáni könyvtárban*, *Vigilia*, 30(1965), április, 252-254.

7 Rendkívüli jubileumi év = *Magyar Katolikus Lexikon*, XI, szerk. DIÓS István – VICZIÁN János, Szent István Kiadó, Bp., 2006, p. 561.

8 *Pontificium Romanorum diplomata papyracea, quae supersunt in tabulariis Hispaniae, Italiae, Germaniae*. Phototypice expressa iussu Pii PP. XI consilio et opera procuratorum Bibliothecae Apostolicae Vaticanae, praef. Giuseppe MERCATI, transcrib. Carlo SILVA-TAROUCA et Carl ERDMANN, Romae, 1929. (43 tábla átiratokkal, 15 okmány, A.D. 819–1020-22.)

9 A Külügyminisztérium 7000 Pengővel járult hozzá a kiadásokhoz (MOL, K 636–1929–1930), melyről Pasteiner Iván részletes kimutatást készített gróf Klebelsberg Kuno, vallás- és közoktatásügyi miniszternek, 1930. január 30. dátummal. A teljes összeg 21.779,79 Pengőt tett ki, jelentősebb tételei közül a könyvbeszerzés bizonyult a legtetemesebbnek: 14.161,32 Pengő, s ebben a kiadásban nincs benne az Országos Könyvforgalmi készletéből származó ajándékkötetek ára. A könyvek kötetése 4.943,01 Pengőbe került, a postaköltség pedig 1.900,- Pengő volt. Viszonylag szerényebb tételt jelentettek az ex libris tervei, és a nyomdai előállítás, a címer vésete, a ládák ára, és a kézírásos katalógus iparművész által készített munkadíja. (MOL, K 738–1930–91).

lította össze az ajándéknak szánt, 1057 kötetet magában foglaló könyvtárat, sőt az Egyetemi Könyvtár könyvkötészetén egységes, vaknyomásos, pápai és magyar címeres, fehér pergamenkötést, és az ismert képzőművész, Jaschik Álmos (1885–1950) által tervezett, kronosztichonos exlibrist készítettett az egyes példányoknak.¹⁰ Az ajándék részét képezte a könyvek kézzel írt jegyzéke, amelyet Mader Marcellné Lőrincz Magda grafikus készített.¹¹ Erről az elenchusról idehaza nem maradt fenn másolat.

Az általam feltárt levelezésben több helyütt is az olvasható, hogy az ajándékozók nem titkolt célja az volt, hogy a pápa számára kiválogatott könyvek idővel a Vatikáni Könyvtárba kerüljenek, és ott a kutatók rendelkezésére álljanak. Pasteiner Iván ezt így fogalmazta meg a Magyar Könyvszemlében:

„Így tehát a Vatikáni Könyvtárban már meglevő magyar törzssanyag hiányának pótlására, valamint további, szélesebb alapokon való kiegészítésére a jubiláló pápának ajánlott könyvtár igen kedvező alkalmat nyújtott. Az 1057 kötetet magában foglaló gyűjtemény kiválasztását és összeállítását a közoktatásügyi minisztérium tudománypolitikai osztály vezetőjének, Magyary Zoltán dr. miniszteri tanácsosnak, valamint a vatikáni magyar követség kánonjogi tanácsosának, Luttor Ferenc dr.-nak és Tóth László dr.-nak, a római Magyar Intézet első titkárnak információi alapján, a Bibliográfiai Központ végezte. A könyvajándék összeállítása elsősorban a Vatikáni Könyvtár gyűjtési körének, valamint az ott már meglevő anyagnak figyelembevételével történt.”¹²

2009-ben, levélbeli érdeklődésemre azt a választ kaptam Massimo Ceresától, a Biblioteca Apostolica Vaticana illetékesétől, hogy az ajándékkönyvek, 1936. november 30-án, valóban az ő állományukba kerültek, és azóta hozzáférhetőek, kutathatóak. A *Collezione Ungheria* névre keresztelt magyar gyűjtemény első hivatalos ismertetése azonban csak 2011-ben jelent meg, a könyvtár nyomtatott gyűjteményeit bemutató *Guidában*.¹³ A XI. Piusznak ajándékozott könyvek, tehát nem kerültek be a törzsgyűjteménybe, azokat külön egységként kezelik. Az elektronikus katalógusban valamennyi tételen *Coll. Ungheria* szöveges jelzet is szerepel, a különgyűjteményi sorszám előtt.

2012 nyarán Rómában járva, személyesen is szerettem volna megtekinteni a köteteket, állományvédelmi okokra való hivatkozással, a gyűjtemény mégsem volt hozzáférhető. A *Collezione Ungheria* általuk készített elektronikus katalógusának elérhetőségét azonban rendelkezésemre bocsátották.¹⁴

10 EX Libris PII Papae XI aDMInIstrIs Regni HVngariae AVGVsto Pontifici Ann. L. saCerdotII 20. XbrIs pIIs Vrbe et orbe gestIentIbus IVbILantI oblatIs = 1929.

11 Az elenchus végén ez olvasható: Mader Marcellné sz. Lőrincz Magda kézírása. Budapest, 1929.

12 P[ASTEINER Iván], *A magyar kormány könyvajándéka XI. Pius pápának. (Egy hasonmással)*, Magyar Könyvszemle, 1929, 233. – Magyary Zoltán (1888–1945); Luttor Ferenc (1886–1953).

13 *Collezione Ungheria = Guida ai fondi manoscritti, numismatici, a stampa della Biblioteca Vaticana*, II. Dipartimento Stampati – Dipartimento del Gabinetto Numismatico – Uffici della Prefettura. Archivio – Addenda, elenchi e prospetti, indici a cura di Francesco D’AIUTO e Paolo VIAN, (Studi e testi, 467), Citta del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 2011, 871.

14 Biblioteca Apostolica Vaticana: <http://193.43.102.66/iguana/www.main.cls?language=ita#>

A fennmaradt híradásokkal szemben, amelyek 1057 kötetes könyvtárról szólnak, az említett vatikáni ismertető csupán 832 kötetről (ideértve a folyóiratköteteket is) és 337 címről tud. A Pasteiner Iván által a Magyar Könyvszemlében megemlített tételek közül sok nincs meg a *Collezione Ungheria* jelenlegi elektronikus katalógusában. A gyűjtemény mintegy 200 kötetes idegen nyelvű anyagának csekély hányada bukkan fel.¹⁵ Az alábbiakban közreadom az ajándékozásra vonatkozó fontosabb levéltári források szövegeit, valamint, középük iktatva, egy visszaemlékező esszét az Egyetemi Könyvtár korabeli munkatársa, Bisztray Gyula (1903–1978) kéziratban maradt hagyatékából.

A magyar kormány az 1929-ben a pápának ajándékozott könyvekkel értésül akarta adni a világnak, hogy a lecsökkent területű Magyarország továbbra is a régen kivívott rangos helyet és teret igényeli magának a nemzetközi tudományos életben. Ennek kinyilvánításához azonban több kedvező tényezőnek kellett együtt lennie: a Vatikánban a könyvtárnak és a tudománynak elkötelezett XI. Piusz pápának, Magyarországon a Bethlen István nevéhez fűződő konszolidációnak, Klebelsberg Kuno szerteágazó kultúrpolitikájának, és nem utolsósorban az adott ügyet magas szinten megszervező könyvtárigazgatónak, Pasteiner Iván személyének.

15 Például az alábbiak tételek hiányoznak az előkészületek során felsoroltak közül: SAYOUS, Édouard, *Histoire générale des Hongrois*. 2 vols. Paris, 1876; BROWNING, H. Ellen: *A Girl's Wanderings in Hungary*. London, 1890; PARDOE, Julia: *The city of the Magyar, or Hungary and her institutions in 1839-40*. London. 1840; az *Archiv für siebenbürgische Landeskunde* 54 évfolyama.

Dokumentumok

Tóth István levele Pasteiner Ivánnak, Róma, 1928. október 5-én (Via Giulia 1.) = MOL, K 738–1928–sz. n., ff. 33, 35–36.

Kedves jó Ivánom!

Ugye, megbocsátod nekem a múltat, s hallván [Gerevich] Tibortól egyet és más el-foglaltságomról, a mentegezőzést is elengeded nekem, és így mindjárt ad rem kezdem az írást.

Legelőször is a csere ügyek. [...] Kedves Ivánom, most egy más dolog. Nem tudom, Tibor említette-e Neked, hogy a pápának az idén decemberben kezdődik a jubileumi éve. Ebből az alkalomból természetesen az egész világról a legfantasztikusabb ajándékokat fogja kapni. Én azt az ötletet vetettem föl Tibor előtt, aki ezt helyeselte is, hogy a magyar katolikusok, vagy általában Magyarország, ez alkalommal ajánljon fel a pápának egy kis könyvtárat, amely a vatikáni könyvtár magyar gyűjteményének teljessé tételére szolgálna. Én ezt a következőképpen gondolom: a pápa mint tudós, ma is fantasztikusan érdeklődik még a könyvtár iránt, amelynek tíz év előtt még az igazgatója volt. Szép figyelem volna tehát, ha mi ezt a könyvtárat egészítenők ki. A kiegészítés természetesen csak a könyvtár jellegének megfelelő munkákkal történhetne. Én először is folyóirat sorozatokra gondoltam, ú.m. *Egyetemes Filológiai Közlöny*, *Erdélyi Múzeum*, *Archiv für Siebenbürgische Landeskunde*, azután Fejér *Codex Diplomaticus*, Katona, *Historia Critica*, Pray, Wagner, Engel munkái, hogy jellemzésül csak néhányat említsek. A kiválasztást már tapintatból is úgy képzelném el, hogy előzőleg megbeszelném mindegyiket a könyvtár prefektusával, nehogy utólag bármi kifogást is emelhessenek. A könyveket és folyóiratokat azután egységes kötésbe kellene kötni, belül az alkalomnak megfelelő, díszes ex librissel. De miért írom én mindezt Neked, kérdezhetnéd méltán. Azért kedves Ivánom, mert Tibor azt mondta nekem, hogy én ez ügyben Veled lépjek érintkezésbe, és ha szükséges majd aktát is csináljak róla. Persze aktát csinálni, vagy Neked hivatalosan átírni addig is egészen felesleges, amíg a kérdés principiél elintézve nincsen, vagyis a kérdés fedezet kérdése, mert a többit a Könyvforgalmi már könnyedén elintézi. Légy kegyes tehát, ha Tiborral beszélsz, ezt az ügyet neki megemlíteni, ő valami olyast mondott nekem, hogy megszerzi a miniszter hozzájárulását, s valószínűleg a vallásalap fog majd a költségekről gondoskodni. Az összeállítás, a beszerzés és a művészi konfekcionálás lenne azután a Könyvforgalmi kedves kötelessége. [...]

Pasteiner Iván levele Mibályfi Ákos nyilvános egyetemi tanárnak. = MOL, K 738–1929–sz.n., ff.13–14.

Méltóságos Uram!

[...] A felajánlandó könyvgyűjteménybe kívánatos volna a Szent István Társulat kiadásában megjelent következő könyveket is felvenni:

1. Miskolczy István, *Magyarország az Anjouk korában*. 1923. (Szent István Könyvek, 9.)
2. Kiss Albin, *A magyar társadalom története*. 1925. (Szt. István Könyvek, 28.)
3. Karácsonyi János, *Szent László király élete*. 1926. (Szt. István Könyvek, 36.)
4. Divald Kornél, *Magyar művészettörténet*. 1927. (Szt. István Könyvek, 47.)
5. Meszlényi Antal, *A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben*. 1928. (Szt. István Könyvek, 58.)
6. *Felolvasások a Szent István Társulat Tud. és Irodalmi Osztályának üléseiből* (Teljes sorozat)
7. Karácson Imre, *Török-magyar oklevéltár*. 1919.

Mivel e nyomtatványok nincsenek meg az O[rszágos] K[önyvforgalmi] és B[ibliográfiai] Központnak, azzal a tiszteletteljes kéréssel vagyok bátor Méltóságodhoz fordulni, méltóztassék az itt felsorolt kiadványokat fenti célból az O[rszágos] K[önyvforgalmi] és D[okumentációs] K[özpont] rendelkezésére bocsátani, amely az egész könyvgyűjteménytel együtt folyó hó végéig fogja azokat megfelelő kötéssel ellátni és szállításra kész állapotba helyezni.

Fogadja méltóságod hálás köszönetem és őszinte tisztelem nyilvánítását.
Budapest, 1929. november 5.

Ig.

Pasteiner Iván levele Dr. Balogh Jenő, ny. miniszternek, az MTA főtitkárának. = MOL, K 738–1929–sz. n., ff. 9–10.

Kegyelmes Uram!

A M[agyar] Kir[ályi] Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízta a vezetésem alatt álló Országos Könyvforgalmi és Bibliográfia (sic!) Központot, hogy egy reprezentatív magyar könyvgyűjteményt állítson össze, amely XI. Pius pápa Őszentségének fog felajánlatni papi felszentelése 50 éves jubileuma alkalmából. E magyar könyvajándék egyrészt méltó kifejezése lenne azon hódolatnak, melyet a magyar tudományos világ a könyvtáros-pápa iránt érez, de másrészt – minthogy a könyvgyűjtemény a vatikáni könyvtárban nyerne elhelyezést, egyben lényegesen megkönnyítené a Rómában dolgozó magyar kutatók munkáját és hozzájárulhatna ahhoz is, hogy a magyar tudományos munka eredményeit a külföld megismerje. [...]

A felajánlandó könyvgyűjteménybe kívánatos volna a Magyar Tudományos Akadémia következő kiadványait is felvenni:

1. Vámbéry Á., *A magyarok eredete*. 1882.
2. Vámbéry Á., *A török faj ethnológiai és ethnográfiai tekintetben*. 1885.
3. Pauler Gy., *Wesselényi F. és társainak összeesküvése*. I–II. 1876.
4. Hunfalvy P., *Magyarország ethnographiája*. 1876.
5. Kállay Béni, *A szerbek története*. 1877.
6. Goldzieher Ignác, *Az iszlám*. 1881.
7. Pauler Gy., *A magyar nemzet története Szt. Istvánig*. 1900.
8. Kállay Béni, *A szerb felkelés története 1807–1810*. I–II.
9. Marczali Henrik, *Az 1790/91-diki országgyűlés*. I–II.
10. Goldzieher Ignác, *Előadások az iszlámról*. 1912.
11. Takáts S., *Rajzok a török világból*. I–IV.
12. Kazinczy Ferenc *levelezése*. Teljes sorozat.

[...] kegyeskedjék az itt felsorolt kiadványokat fenti célból az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ rendelkezésére bocsátani, amely az egész könyvgyűjteménnyel együtt folyó hó végéig fogja azokat megfelelő kötéssel ellátni és szállításra kész állapotba helyezni.

Budapest, 1929. november 15.

Igazgató

Melich János levele az Egyetemi Könyvtár igazgatóságának. = MOL, K 738–1929–sz.n., f.151.

Tekintetes Igazgatóság!

Folyó hó 11-én kelt 555/1929. számú átiratára tisztelettel megküldöm a Magyar Nyelv V., XV., XVI., XVIII–XXIV. kötetét. Az idei évfolyamot (XXV. kötet) a 9–10. számú füzet megjelenése után fogom megküldeni. Egyúttal mellékelem Társaságunknak az átadott kötetek áráról kiállított nyugtáját.

Fogadja a Tekintetes Igazgatóság őszinte tiszteletem kifejezését.

Budapest, 1929. november 16-án

Melich János

egyetemi ny. r. tanár,

a Magyar Nyelvtudományi Társaság alelnöke

Pasteiner Iván Domanovszky Sándor egyetemi nyilvános rendes tanárnak, a Magyar Történelmi Társaság Alelnökének. = MOL, K 738–1929–sz. n., ff. 148–149.

Méltóságos Uram!

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízta a vezetésem alatt álló Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központot, hogy egy reprezentatív magyar könyvgyűjteményt állítson össze, amely XI. Pius pápa Őszentségének a m. kir. kormány ajándékképpen fog felajánlatni papi felszentelése 50 éves jubileuma alkalmából. E magyar könyvajándék egyrészt méltó kifejezése lesz azon hódolatnak, melyet a magyar tudományos világ a könyvtáros-pápa iránt érez, de másrészt – minthogy a könyvgyűjtemény a vatikáni könyvtárban nyerne elhelyezést, egyben lényegesen megkönnyítené a Rómában dolgozó magyar kutatók munkáját és hozzájárulna ahhoz is, hogy a magyar tudományos munka eredményeit a külföld megismerje.

A felajánlandó könyvgyűjteménybe kívánatos volna a Magyar Történelmi Társulat [...] kiadványait is felvenni. [...] Mivel e nyomtatványok nincsenek meg az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központnak, mély tisztelettel vagyok bátor Excellenciádat kérni, kegyeskedjék az itt felsorolt kiadványokat fenti célból az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ rendelkezésére bocsátani, amely az egész könyvgyűjteménnyel együtt folyó hó végéig fogja azokat megfelelő kötéssel ellátni és szállításra kész állapotba helyezni.

Fogadja Méltóságod hálás köszönetem és őszinte tiszteletem nyilvánítását.
Budapest, 1929. november 20.

Igazgató

Pasteiner Iván levele Domanovszky Sándor egyetemi nyilvános rendes tanárnak, a Magyar Történelmi Társaság Alelnökének. = MOL, K 738–1929–sz.n. ff.11–12, 48. (A levél, kéz- és gépiratban egyaránt megvan.)

Méltóságos Uram!

Méltóságod szíves intézkedése folytán az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ megkapta már a Vatikáni Könyvtár számára a Magyar Történelmi Társulat következő kiadványait:

1. Gróf Zichy család *okmánytára*. III., IV., VII.1–2., IX–XI. (7 köt.)
2. Gróf Teleki család *oklevéltára*. II. (1 köt.)
3. Hajnal J., *A Kossuth-emigráció Törökországban* (1 köt.)
4. Teleki Mihály *levelezése*. I–VIII. (8 köt.)

Fogadja Méltóságod ezen küldeményért leghálásabb köszönetemet. Legyen szabad azonban Méltóságod szíves jóindulatát újból igénybe vennem és pótlólag ugyancsak a Vatikáni Könyvtár részére még a következő kiadványokat is kérnem:

1. Gróf Teleki család *oklevéltára*. I.
2. Gróf Széchényi Istvánra vonatkozó összes kiadványok.
3. Az újabb forráskiadványok közül még a Domanovszky Sándor, Mályusz Elemér, Miskolczy Gyula és Szekfü Gyula által készített műveket.
4. A Magyar Történelmi Társulat felolvasásaiból a meglevő összes füzeteket.

Fogadja Méltóságod még egyszer hálás köszönetem kifejezését és őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1929. november 25.

Igazgató

*Pasteiner Iván levele Rainer János, egyetemi rendes tanárnak, a Szent István Akadémia főtitkárának*¹⁶
= MOL, K 738–1929–sz. n., f. 150.

Méltóságos uram!

Van szerencsém hálás köszönetemet kifejezni a Szent István Akadémia kiadásában megjelent és Méltóságod által a vatikáni könyvtár számára az O[rszágos] K[önyvforgalmi] és B[ibliográfiai] Központ rendelkezésére bocsátott művekért.

Fogadja Méltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Bp., 1929. XII. 9.

Ig.

*BISZTRAY Gyula: A könyvtár humora (1963.)*¹⁷ = MTA Kézirattára, Ms 5712/256, ff. 2–3.

Valamikor, boldogult ifjúkoromban, tíz éven át a budapesti Egyetemi Könyvtár tisztviselője voltam. [...]

Az 1930-as évek elején ünnepelték a világ katolikusai XI. Pius pápa pappá szentelésének félszázados jubileumát. A pápa (családi nevén Achille Ratti) – köztudomás szerint – megválasztása előtt a Vatikán főkönyvtárosa volt, s egyben kiváló historikus.

16 A levél kézzel írott piszkozata olvasható a megadott helyen, és ugyanitt Balogh Jenőnek (MTA főtitkára), Mihályfi Ákosnak (Szent István Társulat alelnöke), Domanovszky Sándornak (Magyar Történelmi Társulat alelnöke), Hóman Bálintnak (Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójának), Kováts Alajosnak (M. Kir. Statisztikai Hivatal elnökének), Némethy Géának (Budapesti Philológiai Társaság elnökének), Melich Jánosnak (M. Nyelvtudományi Társaság alelnökének) címzett, hasonló tartalmú köszönőlevelek vázlatai is megtalálhatók.

17 Ezt a Bisztray-kéziratot Rozsonday Marianne is idézi egyik tanulmányában, egyúttal dr. Mázi Béla szóbeli közlésére is hivatkozik. Lásd: ROZSONDAY Marianne, *Jaschik Álmos könyvkötései, borítólaptervei és szakírói tevékenysége*. in: *Jaschik Álmos, a művész és pedagógus*, szerk. PRÉKOPA Ágnes, Budapest, Noran, 2002, 99.

A magyar kormány ebből az alkalomból a hazai történetírás forráskiadványait, és legfőbb kézikönyveit tartalmazó könyvgyűjteményt küldött a pápának. A nem nagy számú, de nagy antikváriumi értéket képviselő könyvanyag jegyzékét az egyetem történész professzorai állították össze, s a beszerzéssel az Egyetemi Könyvtár főigazgatóját, Pasteiner Ivánt bízták meg. Ő aztán a tőle megszokott eréllyel rövid idő alatt beszerezte a könyveket. Barátja (és apjának, a művészettörténész Pasteiner Gyulának legkiválóbb tanítványa), Gerevich Tibor gondoskodott a könyvanyag egyöntetű művészi kötetéséről. Az Iparművészeti Főiskola tanárai tervezték a gazdagon aranyozott pergamenkötést, és (jól emlékszem) Jaschik Álmos grafikus művész tervezte a minden egyes kötetbe beragasztott, alkalmi ex libris-t.

Mielőtt az ekként teljes díszbe öltöztetett könyvsorozatot (talán mintegy háromszáz darab könyvet) [?!] Rómába indították volna, Serédi Jusztinián hercegprímás abbéli óhaját fejezte ki, hogy szeretné megtekinteni az útrakész gyűjteményt. Egy vasárnap délelőttre jelentette be látogatását. Pasteinerrel együtt ketten fogadtuk a titkára kíséretében érkező hercegprímást. Látogatása rövid ideig tartott. Megtekintette a szép könyvsorozatot, gyönyörködött annak művészi kiállításában, aztán megszemlélte az igazgatói szobában fő helyen elhelyezett, nagyméretű olajfestményt, az egyetem alapítójának, Pázmány Péternek portréját. Közvetlenül a kép alatt, egy vitrinben, kopott vörösbársony birétum állott: Pázmány Péter papi süvege. Serédi kellő áhítattal szemlélte nagy elődjének birétumát, s annak méretéből igyekezett Pázmány fejformájára következtetni. Pasteiner teljes otthonossággal megjegyezte: – Igen, Eminenciás uram, szaktudósok megállapították, hogy Pázmány Péter koponyaalkata feltűnően kis méretű volt. – amire Serédi Jusztinián titkára, egy fiatal pap (úgy emlékszem, E. Jánosnak hívták) közbekottyantott: – Istenem, ha ma megvolna az a koponya! – Tabló! Serédi fülig pirult, de szemüvege mögött úgy tett, mintha észre sem vette volna zöldfülű titkára elszólását. Mi meg, házigazdák, azt sem tudtuk, hogyan fojtsuk vissza kitoráni készülő nevetésünket. Előkelő látogatónk sietve távozott. (Nincs értesülésem arról, hogy vajon továbbra is titkára maradt-e a kísérő papocska...) [...]

Barcza György, rendkívüli és megbatalmazott miniszter (Magyar Királyi Követség a Szentszékek mellett) levele dr. Walko Lajos magyar királyi külügyminiszternek (Budapest) = MOL, K 63/99–1929. ff. 12–13.

Róma, 1929. december hó 22-én.

Tárgy: A Kormányzó úr Ő Főméltósága sajátkezű levelének és a m. kir. Kormány ajánldékának átadása

Ahogy azt Nagyméltóságodnak már volt szerencsém röviden jelenteni, azt a sajátkezű levelet, melyet a Kormányzó Úr Ő Főméltósága XI. Pius Pápához 50 éves papi jubileuma alkalmából intézett, valamint a m. kir. Kormányznak ez alkalomra küldött ajándékát f. hó 17-én azon kihallgatás keretében nyújtottam át a Pápának, melyet Ő Szentsége a Hercegprímás úr Ő eminenciája vezetése alatt itt időző magyar zarándokoknak adott.

A kihallgatás, melynek érdekében, tekintettel Ő Szentségének a mostani napokban való igen nagy elfoglaltságára, már hetekkel ezelőtt eljártam volt a pápai főudvarmesternél, f.hó 17-én esti hat órakor a Sala di Consistorióban folyt le. A teremben helyeztettem el azon könyvgyűjteményt, melyet a m. kir. Kormány Ő Szentségének ajándékozott. A Pápa a zarándokok kihallgatása előtt fogadta Serédi bíbornokot és a magyar főpapokat, majd közbenjárásomra az itt időző Gróf Zichy Jánost, az Országos Katholikus Szövetség elnökét is.

Miután Ő Szentsége udvartartása, a hercegprímás és az én kíséretemben a fényesen kivilágított terembe bevonult, először is végigjárta a zarándokok sorfalát, mindegyiknek csókra nyújtva kezét, majd a könyvekhez érve, meghallgatta rövid magyarázatomat, és nagy elismeréssel lapozta a neki átnyújtott könyvjegyzéket és elismeréssel nyilatkozott a könyvgyűjtemény összeállításáról és ízléses kötéséről.

Ezek után a Pápa helyet foglalt a trónon, és meghallgatta Serédi bíbornok üdvözlő beszédét, mely beszéd szövegét csatoltan van szerencsém felterjeszteni. A hercegprímás után rövid üdvözlőbeszéd kíséretében (melynek szövegét szintén mellékelem) átnyújtottam Ő Szentségének a Kormányzó Úr Ő Főméltósága sajátkezű levelét valamint kifejeztem a m. kir. Kormány szerencsekívánatait. Végül még Bercell [Jenő], budapesti alpolgármester üdvözölte a Pápát Budapest nevében.

A Pápa, válaszbeszédében első sorban is kifejezte őszinte köszönetét a Kormányzó Úr sajátkezű levelében kifejezett és általam is tolmácsolt szerencsekívánataiért és a m. kir. Kormány jókívánataiért és ajándékaért. Felkért, hogy ezen köszönetét nevében juttassam el úgy a Kormányzó Úr Ő Főméltóságához mint a m. kir. Kormányhoz. Beszédében nagy elismeréssel emlékezett meg a magyar nemzetről, melyre illik az a mondás, hogy „fortiter agere et fortiter pati christianum est”, mely mondást úgy is lehet alkalmazni, hogy „fortiter agere et fortiter pati hungaricum est”. Hosszú, majdnem háromnegyed órás beszédében Ő Szentsége megemlékezett a magyar nemzet vezetőiről, egyházi és világi vezéreiről, ifjúságáról, külön említve meg a magyar munkásokat, kik nehéz munkájukat becsülettel látják el. Végül apostoli áldását adta a magyar nemzet vezetőire és az egész magyar népre, mely vallásos érzelminek és fiúi hűségének, ezen jubiláris zarándoklattal ismét oly fényes és megható tanújelét adta.

Miután a Hercegprímás a Pápa olasz beszédét összevonva magyarra fordította volt le, Ő Szentsége a jelen volt magyar közéleti és egyházi személyiségeknek jubiláris nagy ezüst érmét, a többi zarándokoknak pedig, kisebb érmekeket adományozott, lejött a trónról és hozzám lépve újból felkért, hogy benső és meleg köszönetét fejezzem ki a Kormányzó Úr és a m. kir. Kormányoknak.

Az audienciának különösen ünnepies jelleget kölcsönzött a fényesen kivilágított terem, az egyházi díszben megjelent magyar főpapok és a díszmagyarban megjelent magyar világi személyiségek, kik velem együtt a pápai trón mellett álltak fel. Ő Szentsége többször is hangsúlyozta előttem, hogy a m. kir. Kormány ezen díszes és érdekes könyvgyűjtemény ajándékozásával neki mint nagy könyvbarátnak mily örömet szerzett és hogy

még külön alkalmat fog találni arra, hogy e gyűjteményt, melyet a kihallgatáskor csak futólagosan nézhetett meg, behatóbban is tanulmányozza. A könyvgyűjtemény majd a vatikáni könyvtárban fog elhelyezést nyerni, és minden ott kutató tudósnak rendelkezésére fog állni.

Barcza György
rend. követ és meghatalmazott miniszter

Barcza György m. kir. követ beszéde XI. Piusz fogadásán 1929. december 17-én. = MOL, K 63/99–1929, f. 15.

Son Altesse Sérénissime. [...] La nation hongroise fut pendant son existence millénaire en tout temps un des plus vaillants et fidèles défenseurs de l'Église et de la civilisation européenne. Avant garde de la Chrétienté elle mit au service de ses hauts et nobles traditions non seulement le bras fort de ses fils mais encore la plume de ses savants. Les produits du génie scientifique et artistique d'un peuple sont toujours les meilleurs preuves de sa vitalité et de sa valeur morale. En déposant aujourd'hui aux pieds de Votre Sainteté cette modeste collection de la récolte spirituelle du travail et de la science hongroise nous voulons aussi rendre hommage par le livre hongrois au plus grand bibliophile. [...] Servir Dieu et la Patrie!

Magyarul: Szentséges Atyánk! [...] A magyar nemzet, évezredes története során mindenkor az európai civilizáció, és az Egyház egyik legbátrabb és leghűségesebb védelmezője volt. A kereszténység védelmében nemcsak fiainak erős karjával szolgált, hanem legfőbb, és legnemesebb hagyományaként tudósainak tollával is. Egy nép művészi, és tudományos szellemi termékei mindig a legjobb bizonyítékai életképességének és erkölcsi értékének. Ma, amikor a Szentséges Atya elé helyezzük a magyar tudományos és szellemi termés e szerény gyűjteményét, egyúttal tisztelegni szeretnénk a magyar könyvvel a legnagyobb bibliofilnek is. [...] Istent és a hazát szolgáljuk!

Külgyminisztériumi iratok, 5735/930. = MOL, 63–1930., f. 4

Pro domo: [...] Ugyancsak r. u. tájékoztatta az elnöki osztály az ajándék átnyújtásáról Bárczy államtitkárt, aki hozzájárult ahhoz, hogy az ajándék a kultuszminiszter úr döntése alapján nyersen elhelyezést.

Kulcsár kultuszminisztériumi min. titkár a mai napon közölte az elnöki osztállyal, hogy a kultuszminiszter úr úgy döntött, hogy az ajándék a budapesti Tudományegyetem oklevéltani tanszékén nyersen elhelyezést. [...] 1930. V. 26.

Barcza György (Magyar Királyi Követség a Szentszékek mellett) a Magyar Királyi Külgügyminisztériumnak (Budapest) = MOL, K 63/99–1930., f. 2

Róma, 1930. július hó 9-én

Tárgy: a Pápa ajándéka a m. kir. Kormányoknak

A fent idézett [5735/1.] rendeletben foglalt utasítás szerint a Pápa Ő Szentségének magánkihallgatáson kifejeztem a m. kir. Kormány leghálásabb köszönetét azon ajándékáért, melyet Mgr. [Angelo] Rotta nuncius útján adatott volt át folyó évi május hó 24-én.

Ő Szentsége ez alkalommal a feletti megelégedésének adott kifejezést, hogy a „Pontificium Romanorum diplomata papyracea” egy példányát a m. kir. Kormányoknak felajánlhatta „szerény viszonzásul ama nagyszerű könyvtáráért”, melyet papi jubileumára a m. kir. Kormánytól kapott volt.

Barcza
rendk. követ és meghatalmazott miniszter

A Vatikáni Könyvtár és Levéltár épületrésze a Cortile del Belvedere felől

Summary

Hungarian book donation to pope XI. Pius former librarian

From point of view of the Hungarian book story is a considerable but forgotten fact, that Pasteiner Iván, former director of Egyetemi Könyvtár, by mediation of Serédy Jusztinián prince-primate, has been offered the Hungarian state gift, namely with occasion of pope's fifty years priest jubilees a more than a thousand volume library to pope XI. Pius (working on a name earlier Achille Ratti as librarian) in December of 1929.

The thought of the book gift came from Klebelsberg Kuno, Minister of Culture who he took into consideration of Hungary's foreign country judgement, than entrusted the execution to Bibliográfiai Központ directed by Pasteiner Iván.

There may have been a further aim is, that one would have made possible for the researchers staying in Rome, to attain nearby in Vatican Library a smaller reference book collection on Hungarian language.

So much certain one, that Pasteiner Iván during a record time (not exactly two months) compiled the gift, a special library including 1057 volumes of book and review. He made rebind the documents in uniform jacket representing the Papal and the Hungarian State coats of arm made by blind printing indeed. Also he made prepare for the documents exlibris planned by the famous artist, Jaschik Álmos. It may be it so that the implementation of donation with which the pope was presented is the very integral part of the library director's intellectual legacy.